

Chris Silverström

Val i sikte

År 1994 kommer att gå till historien som ett viktigt valår. En ny president har nyligen valts och snart blir det folkomröstning om EU. Ännu ett val blir det i mars 1995 då det är dags för riksdagsval.

I den här artikeln behandlas ord och formuleringar som är användbara i valsammanhang och som kan vara till nytta för alla som rapporterar om de kommande finländska valen och andra val.

Chris Silverström är språkvårdare på Svenska språkbyrån.

Väljarna

De som står i en nyckelposition vid samtliga val är *väljarna*, som inte brukar kallas "röstare" på svenska, även om den finska motsvarigheten är *äänestäjät*. Användbara synonymer till *väljarna* är *väljarkåren* och *valmanskåren*.

Det finns givetvis många olika kategorier av väljare. Stor betydelse för valutgången har bl.a. *marginalväljarna* och *förstagångsväljarna*. Andra inflytelserika väljare är kanske de som *taktikröstare*. Taktikröstning vid riksdagsval kan t.ex. gå till så att väljaren *stöd*röstar på ett litet parti för att det partiet då det väl är inne i riksdagen ska kunna ingå i en regering tillsammans med ett större parti som väljaren egentligen stöder.

Förutom de här grupperna finns det vid nästan varje val en grupp som *röstskolk*ar, dvs. inte röstar alls under valdagen. De här *soffliggarnas* eller *röstvägrarnas valskolk* kan eventuellt ha en viss effekt på valutslaget.

Det största inflytandet har förhoppningsvis ändå de röstande. Valforskare brukar i sina *eftervälsanalyser* använda olika begrepp för att beskriva väljarbeteendet. Ett sådant begrepp som det kan vara värt att lägga på minnet är *klassröstning*. Med klassröstning avses en tendens hos väljare inom en viss samhällsklass att rösta lika. En annan, nyare trend som valundersökare uppmärksammat är *sektorsröstningen*, som innebär att

väljare som arbetar inom samma sektor (t.ex. den offentliga sektorn) röstar på samma sätt.

Ett tredje viktigt begrepp med anknytning till väljarbeteendet är *röstsplittring*. Det innebär att en väljare röstar på olika partier i olika val, t.ex. i riksdagsvalet och i kommunalvalet.

Valprognoserna

Blir det *valtriumf* eller *valbakslag*? *Opinionsmätningarna* strax före val brukar ge en liten fingervisning om hur det kommer att gå. Tidningarna publicerar *väljarbarometrar*, som bl.a. visar hurdant *valdeltagandet* blir. Lägg märke till att man på svenska inte brukar använda frasen "hög röstningsprocent" (jfr finskans *korkea äänestysprosentti*), utan att det korrekta är att tala om *högt* eller *låg* *valdeltagande*.

Popularitetsmätningarna har tidigare vanligen gjorts i form av *telefonintervjuer*, men inför det senaste presidentvalet blev en ny typ av valundersökning, *exit poll*, populär. Det är fråga om en enkät som görs utanför vallokalen med personer som redan har röstat. På svenska rekommenderar vi benämningarna *vallokalsenkät* eller *vallokalsprognos*, beroende på vilket perspektivet är.

EU-omröstningen

I oktober är det dags för folkomröstning om medlemskap i Europeiska unionen. Redan nu finns det gott om personer som uppger sig vara *EU-förespråkare* respektive *EU-motståndare*. Andra ord som kan användas om dem som företräder *ja-* eller *nej-sidan* är t.ex. *ja-företrädare* och *nej-anhängare*.

På röstsedeln kommer det att finnas två svarsalternativ, ja eller nej. Om valsedeln är *blank* betraktas den som ogiltig. Observera att man på svenska talar om *blanka röstsedlar/valsedlar* respektive *att rösta blankt*. Något behov av ordet "tom" finns inte i dessa sammanhang, även om finskans *tyhjä* kanske inspirerar till användning av ordet.

Riksdagsvalet

Själva ordet *riksdagsval* brukar ibland vålla språk-användare problem. Det är viktigt att komma ihåg att det ska stå i singularis om det inte är fråga om flera än ett val. I finskan är *vaalit* ett s.k. plurale tantum, dvs. ordet står alltid i pluralis. Men på svenska talar man alltså inte om "riksdagsvalen", utan om *riksdagsvalet*, och om *presidentvalet* och *kommunalvalet* när de valen blir aktuella.

Riksdagsvalet är till sin karaktär annorlunda än folkomröstningen, bl.a. genom att partierna har en mer framträdande roll i *valrörelsen*, den period som föregår valet. De kandidater som vid *valupptakten* ställs upp måste vara *valbara*, dvs. de borde uppfylla vissa kriterier för att kunna bli invalda i riksdagen. Bland kandidaterna finns vanligen både *heltidspolitiker* och *fritidspolitiker*, men väl inne i riksdagen är ledamöterna givetvis politiker på heltid.

En del kandidater har inget parti bakom sig, utan blir tvungna att samla in *namnunderskrifter* för att få ställa upp i kampen om en riksdagsplats. Namnunderskrifter måste också de s.k. *politiska vildarna* samla för att bli återvalda. *Politiska vildar* kallas riksdagsledamöter som under sin mandatperiod i riksdagen hoppat av från sitt parti utan att lämna sin riksdagsplats.

Kandidaterna är olika, liksom också partierna. Det finns traditionella partier, men som alternativ till dessa kan det finnas *enfrågerörelser* eller *-partier*, som är särskilt inriktade på t.ex. miljö- eller kvinnofrågor. De här rörelserna brukar ofta kallas *ensaksrörelser* i Finland.

För många av de mindre partierna, bl.a. enfrågepartierna, kan det vara svårt att få in kandidater i riksdagen och därför är *valtekniskt samarbete* med något annat, större parti kanske ett alternativ för dem. Kandidaterna från olika partier kan då ställa upp på en gemensam lista, som kan kallas *samlingslista*.

Till sist en påminnelse

Genitivfraser av typen "socialdemokraternas stöd" är inte särskilt lyckade, eftersom de lätt kan missuppfattas. Man kan nämligen tro att det är fråga om det stöd som socialdemokraterna ger någon annan, eftersom den här typen av genitivfras ofta har subjektiv betydelse i svenskan.

Det finns många uttryck som man kan ta till då man talar om en kandidats eller ett partis popularitet. Formuleringar som kan användas är *NN:s popularitet*, *NN:s väljarstöd*, *NN får stöd av x% av väljarna*, *x% av väljarna skulle i dag rösta på NN*.